

ATHENÆUM

Polskie Studia Politologiczne

ISSN 1505-2192

vol. 43/2014

www.athenaeum.umk.pl

POLITYKA SPORTOWA I POLITYKA SPORTU W ŚWIELE NAUKOWEGO PIŚMIENICTWA ANGLOSASKIEGO

*Michał Marcin Kobierecki**

ABSTRACT: The aim of the article is to analyze two terms referring to connotations between sport and politics: sports policy and politics of sport. Both terms are used vastly in the Anglo-Saxon science, but in the Polish scientific discourse they tend to be misused. Sports policy can be understood as one of the areas of state's activity, which is focused on sport. Sports policy can be divided into elite sports policy and sport participation policy, both having slightly different objectives. The second term – politics of sport – has much more general dimension and can be used to describe relations between sport and politics. The subjects of sports policy and politics of sport are also considered in the article. The most important of them are the states, but national and international sports federations, international organizations, local governments, athletes or spectators are also worth mentioning.

W EPOCE WSPÓŁCZESNEJ PROBLEMATYKA dotycząca niejako „pogranicza sportu i polityki” staje się coraz bardziej aktualna, pomimo iż również we wcześniejszych okresach, w szczególności w epoce zimnej wojny, dochodziło do przenikania się tych dwóch „światów”. Niemniej jednak owa tematyka stała się przedmiotem badań politologicznych stosunkowo niedawno. W związku z tym za rzecz ważną należy uznać podjęcie próby wyjaśnienia dwóch podstawowych pojęć, a mianowicie polityki sportowej oraz polityki sportu. Pojawiają się zatem

* Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki.

pytania: czy są to pojęcia tożsame? czy należałoby ich używać wymiennie?, czy może odzwierciedlają nieco inne zjawiska? W niniejszym artykule podjęta zostanie próba odpowiedzi na te pytania.

Uzyskanie odpowiedzi na tak sformułowane pytania badawcze jest nader ważne. Toteż konieczna jest analiza owych pojęć występujących w literaturze anglosaskiej. Chodzi bowiem o *policy on sport* i *politics of sport*. Politologia anglosaska, w szczególności amerykańska, już od dłuższego czasu zajmuje się zagadnieniem pogranicza polityki i sportu, a zatem zasadne wydaje się uwzględnienie tego dorobku.

KONOTACJE SFORMUŁOWAŃ POLITYKA SPORTOWA ORAZ POLITYKA SPORTU

Sformułowanie polityka sportowa bywa niekiedy określane jako „polityka w dziedzinie sportu”¹ lub „polityka wobec sportu”². Można by sądzić, że nie jest to pojęcie nowe jeśli chodzi o całokształt polityki państwa, zwłaszcza jeśli uwzględni się jego „polityki resortowe”. Okazuje się, iż w ramach np. polskiego Ministerstwa Sportu i Turystyki RP funkcjonuje Departament Analiz i Polityki Sportowej. Zadania tego właśnie Departamentu koncentrują się na gromadzeniu i analizowaniu danych dotyczących sportu w Polsce; przygotowywaniu rządowych dokumentów strategiczno-planistycznych dotyczących kultury fizycznej; opracowywaniu ekspertyz o międzynarodowym współzawodnictwie sportowym. Chodzi także o analizę międzynarodowego prawa sportowego oraz o ocenę stanu sportu w innych państwach ze względu na potrzebę wykorzystania różnych doświadczeń w tym zakresie do realizacji zadań dotyczących „świata sportu”. Uwzględnia się ponadto sposób prowadzenia spraw w obszarze bezpieczeństwa sportu, jak również całokształt polityki państwa w obszarze zwalczania dopingu w sporcie itd.³ Ogląd owych celów i zadań pozwala sformułować konstatację, iż polityka sportowa jest rozumiana jako swego rodzaju polityka państwowa w odniesieniu do sportu, czy też szerzej kultury fizycznej, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i również międzynarodowym.

¹ Zob. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/pl/FTU_4.17.6.pdf, odczyt z dn. 28.12.2012.

² Zob. J. Pawluk, *Francuska polityka wobec sportu w okresie V Republiki*, Warszawa 1985.

³ *Departament Analiz i Polityki Sportowej*, <http://www.msport.gov.pl/departamenty-i-biura/1988-Departament-Analiz-i-Polityki-Sportowej>, odczyt z dn. 19.12.2012.

Odniesienia do polityki sportowej obecne są w działalności Unii Europejskiej. I tak też zagadnienia dotyczące sportu znalazły stosowne odniesienie w podpisanym w 2007 r. Traktacie lizbońskim. W Białej Księdze znajduje się odpowiednie odniesienie na temat sportu: „państwa członkowskie oficjalnie ujęły sport w nowym traktacie lizbońskim w celu umożliwienia powstania spójnej polityki europejskiej w tej dziedzinie”⁴. Politykę sportową można również dostrzec w działaniach Rady Europejskiej, w ramach której polityka sportowa weszła w zakres działań Rady ds. Edukacji, Młodzieży i Kultury⁵. Okazuje się, że sformułowanie „polityka sportowa” nie jest odnoszone wyłącznie do działalności rządów. Tak jak inne „polityki szczegółowe”, polityka sportowa może dotyczyć różnych aktorów politycznych, w tym w znacznej mierze międzynarodowych.

Polityka sportowa w angielskiej wersji cytowanego wyżej dokumentu określona jest jako *policy on sport*⁶. Nader często przejmuję się w języku angielskim także sformułowania *sport policy*, względnie *policy on sport*, czy też *sports policy*. Informacje o *sports policy* poszczególnych krajów anglojęzycznych można znaleźć na ich rządowych stronach internetowych oraz w informacjach prasowych⁷. W literaturze anglosaskiej o charakterze naukowym znajduje się wiele odniesień do polityki sportowej. Mimo iż trudno jest zauważyć jednoznaczną definicję tego terminu, można zaproponować generalizację, iż jest on rozumiany jako jedna z „polityk szczegółowych”, jaką prowadzi państwo, a która odnosi się do szeroko ujmowanego sportu. Za tradycyjne priorytety polityki sportowej uważa się stymulowanie rozwoju sportu oraz osiąganie mniej lub bardziej powiązanych ze sportem celów, w tym także celów heterotelicznych. Toteż sport wykorzystywany jest również do osiągania innych pożądaných celów społecznych, takich jak

⁴ Biała księga na temat sportu. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 8 maja 2008 r. w sprawie białej księgi na temat sportu (2007/2261(INI)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2008-0198&language=PL>, odczyt z dn. 19.12.2012.

⁵ Wykaz składów Rady: uwzględnienie polityki kosmicznej i sportowej, Bruksela, wersja polska, 16.09.2010, EUCO 22/10, PRESSE 243, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/PL/ec/116674.pdf, odczyt z dn. 19.12.2012.

⁶ *List of Council configurations: incorporation of space policy and sport*, english version, Brussels 16 September 2010, EUCO 22/10, PRESSE 243, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/116549.pdf, odczyt z dn. 19.12.2012.

⁷ Zob. http://www.jis.gov.jm/pdf/sports_green_paper_october_2011.pdf, odczyt z dn. 19.12.2012; <http://www.pch.gc.ca/pgm/sc/pol/pcs-csp/index-eng.cfm>, odczyt z dn. 19.12.2012; *Step change in government sport policy needed, BOA says*, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-19135794>, odczyt z dn. 19.12.2012.

np. przeciwdziałanie wyłączeniu społecznemu⁸. Należy również zwrócić uwagę na znamienne rozumienie polityki sportowej jako coś, co jest „systematycznym zainteresowaniem sportem”. I tak też sport uważano w Wielkiej Brytanii za istotny element polityki publicznej, zwłaszcza w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. Wcześniej dominujące było przeświadczenie, iż sport jest czymś w co rząd nie powinien się angażować. Potem jednak sport zaczęto postrzegać jako narzędzie do osiągania istotnych korzyści społecznych nieobojętnych politycznie, takich jak zgoda społeczna czy promowanie prestiżu narodowego⁹.

Dla skuteczności polityki sportowej bardzo ważna jest jednak wspomniana systematyczność działania, podobnie zresztą jak w innych politykach szczegółowych. Aby zaistniała polityka sportowa, niezbędne jest ciągle zaangażowanie jej podmiotów. Skoro stosowanie polityki sportowej ukierunkowane jest na realizację określonych celów, konieczne jest określenie strategii, jak cele te zrealizować. Bardzo wyraźnie można to zaobserwować na przykładzie sukcesów sportowych poszczególnych państw. Nie jest możliwe zdobywanie dużej ilości medali na międzynarodowych imprezach sportowych bez długotrwałych i przemyślanych przygotowań. Trzeba rozbudować system sportu młodzieżowego, który da możliwość selekcji szczególnie utalentowanych sportowców. Trzeba im zapewnić zaplecze treningowe oraz obiekty, na których będą mogli rywalizować. Nie da się zbudować sportowej potęgi w krótkim czasie, nawet przy użyciu wielkich nakładów finansowych. Niezbędny jest czas, a także strategiczne podejście do przyjętych założeń.

Sport stał się obecnie istotnym obszarem politycznej interwencji rządowej, o czym świadczy liczba państw prowadzących politykę sportową, nastawioną przede wszystkim na wspieranie sportu elitarnego. Większość rządów uważa sport za istotny aspekt aktywności ekonomicznej i społecznej. Zwraca się uwagę na trzy powody takiego stanu rzeczy. Po pierwsze, sport ma duże znaczenie kulturowe dla większości rozwiniętych narodów. Świadczą o tym medialność sukcesów reprezentacji narodowych, a także stosunkowo powszechne poparcie dla tworzenia infrastruktury sportowej z pieniędzy publicznych. Po drugie, sport jest postrzegany jako narzędzie, które może być wykorzystywane do osiągania nie-sportowych celów, takich jak chociażby: demonstrowanie potęgi politycznej, zwalczanie wykluczenia społecznego, redukcja otyłości dzieci

⁸ D. Bloyce, A. Smith, *Sport Policy and Development. An Introduction*, Abingdon 2010, s. 10.

⁹ Ibidem, s. 30; B. Stewart, M. Nicholson, A. Smith, H. Westerbeeck, *Australian Sport: Better by Design? The evolution of Australian sport policy*, Abington 2004, s. 22.

czy poprawianie rozwoju ekonomicznego. Po trzecie, sport ma charakter wielowymiarowy, co oznacza iż jest nie tylko służbą publiczną, ale także ważnym aspektem zabezpieczenia dobrobytu oraz płaszczyzną aktywności gospodarczej. Oznacza to, że sukcesy w polityce sportowej, objawiające się poprzez osiąganie przez sportowców wielu sukcesów czy też poprzez wzrost uczestnictwa w sporcie, przyczynia się także do implementacji pozasportowych celów państwa¹⁰.

Na postawie wcześniejszych rozważań można wyeksplikować konstatację, iż pojęcie polityki sportowej może podlegać uszczegółowieniu biorąc pod uwagę specyficzne dziedziny, których dotyczy. W ciągu ostatnich trzydziestu lat większość rozwiniętych państw współczesnego świata zaczęło prowadzić politykę sportową, która opiera się na dwóch kluczowych filarach, mianowicie na: wspieraniu sportu elitarnego oraz podnoszeniu poziomu uczestnictwa w zorganizowanym sporcie opartym na rywalizacji¹¹. Pierwszą z nich i prawdopodobnie jedną z bardziej interesujących, jeżeli chodzi o przenikanie się światów sportu i polityki, jest *elite sport policy*, co można przetłumaczyć jako polityka sportowa dotycząca sportu elitarnego lub wysoko kwalifikowanego. Rządy państw zdały sobie sprawę z istotności sukcesów w sporcie elitarnym już dawno, co doprowadziło do wybuchu swoistej „wojny sportowej” w trakcie zimnej wojny. Dla takich krajów, jak Stany Zjednoczone, Związek Radziecki czy europejskie państwa komunistyczne sport stał się narzędziem demonstrowania wyższości ideologicznej, natomiast dla Niemieckiej Republiki Demokratycznej sport uzyskał niejako dodatkową użyteczność, jako pomoc w walce tego państwa o uznanie międzynarodowe. Także obecnie wartość międzynarodowego sukcesu sportowego jest dla licznych państw wysoka, ponieważ zwraca się uwagę na generowane przez sukcesy sportowe „dobre samopoczucie” narodu. Nader istotne są także ekonomiczne korzyści związane z organizowaniem wielkich imprez sportowych oraz ze względu na możliwości osiągnięcia sukcesu dyplomatycznego¹².

Polityka sportowa dotycząca sportu elitarnego może obejmować wiele różnych działań. Spośród najbardziej charakterystycznych wyróżnia się budowanie obiektów sportowych dostosowanych do poziomu elitarnego, zapewniania

¹⁰ R. Hoyer, M. Nicholson, B. Houlihan, *Sport and Policy. Issues and Analysis*, Oxford–Burlington 2010, s. 1.

¹¹ M. Nicholson, R. Hoyer, B. Houlihan, *Introduction*, [w:] *Participation in Sport. International Policy Perspectives*, red. M. Nicholson, R. Hoyer, B. Houlihan, Abingdon 2011, s. 1.

¹² M. Green, B. Houlihan, *Elite Sport Development. Police learning and political priorities*, Abingdon 2005, s. 1.

warunków dla pojawiania się sportowców „pełnoetatowych”¹³, dostarczanie możliwości rywalizowania dla sportowców na elitarnym poziomie, tworzenie warunków dla rozwoju umiejętności trenerskich¹⁴. Chodzi także o wspieranie aktywności badawczo-naukowej w zakresie problematyki sportowej i – co za tym idzie – medycyny sportowej¹⁵, jak i również ekonomii sportu¹⁶.

Zaangażowanie polityki sportowej w rozwój sportu elitarnego najłatwiej zaobserwować, analizując środki przeznaczane na ten cel przez rządy. I tak na przykład Wielka Brytania przed igrzyskami olimpijskimi w Sydney w 2000 r. przeznaczyła około 120 milionów funtów na utworzenie regionalnej sieci instytutów sportu elitarnego oraz około 100 milionów funtów na 4-letnie przygotowania około 600 sportowców do igrzysk¹⁷. Okazało się, że przygotowanie sportowców brytyjskich do kolejnych igrzysk w Atenach w 2004 r. pochłonęło 75 milionów funtów bezpośredniego wsparcia finansowego¹⁸. Sumy te znacznie zwiększyły się, gdy podjęta została decyzja, iż stolica Wielkiej Brytanii będzie organizatorem letnich igrzysk w 2012 r. Na przygotowania najlepszych brytyjskich sportowców przeznaczono między 235 a 265 milionów funtów jeszcze przed igrzyskami w Pekinie w 2008 r. oraz 264 miliony funtów podczas kolejnej olimpiady 2008–2012¹⁹.

Finansowe zaangażowanie państwa w sport elitarny można zaobserwować także na przykładzie Polski, a więc kraju, który w 2012 roku był współgospodarzem Mistrzostw Europy w piłce nożnej. Jak wspomniano powyżej, ekonomicznym aspektem polityki sportowej dotyczącej sportu elitarnego jest budowanie

¹³ Należy przez to rozumieć sportowców zawodowych, utrzymujących się z uprawiania sportu. Sport zawodowy, inaczej profesjonalny, stoi w opozycji do sportu amatorskiego. Głównym rozróżnieniem jest fakt utrzymywania się zawodnika z uprawianego przez niego sportu bądź nie. J. Kordasiewicz, *Kwalifikowany czy zawodowy?*, „Sportplus” 2010, nr 4, s. 52.

¹⁴ V. De Bosscher, J. Bingham, S. Shibli, M. van Bottenburg, P. De Knop, *The Global Sporting Arms Race. An International Comparative Study on Sports Policy Factors Leading to International Sporting Success*, Aachen 2008, s. 19, za: M. Green, B. Houlihan, *Elite Sport Development. Policy learning and political priorities*, Abingdon 2005.

¹⁵ Zob. *Manual of Sports Medicine*, red. D.B. McKeag, S.P. Van Camp, Philadelphia 1998.

¹⁶ Zob. *Handbook of the Economics of Sport*, red. W. Andreff, S. Szymanski, Chetentham-Northampton 2006.

¹⁷ M. Green, B. Houlihan, op.cit., s. 2.

¹⁸ B. Houlihan, M. Green, *Comparative elite sport development*, [w:] *Comparative Elite Sport Development. Systems, Structures and Public Policy*, red. B. Houlihan, M. Green, Burlington 2008, s. 2.

¹⁹ <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmhansrd/cm081006/deb-text/81006-0001.htm>, odczyt z dn. 18.01.2009; R. Anderson, *Olympic success: How much does a gold medal cost*, <http://www.bbc.co.uk/news/business-19144983>, odczyt z dn. 15.10.2012.

obiektów sportowych. W Polsce na potrzeby wspomnianych mistrzostw zbudowano lub zmodernizowano cztery stadiony: w Warszawie, Gdańsku, Poznaniu i Wrocławiu. Łączny budżet przeznaczony na przygotowywanie tych 4 aren do mistrzostw wyniósł 4 miliardy 353 miliony złotych²⁰. Wszystkie te kwoty poniekąd „bledną” w porównaniu do zaangażowania finansowego Niemiec Wschodnich, o których mówi się, iż w latach siedemdziesiątych XX w. przeznaczały na sport elitarny około 1 procenta PKB²¹. Porównanie tych kwot pozwala na sformułowanie wniosku, iż polityka sportowa ma duże znaczenie dla państw w epoce współczesnej.

Polityka sportowa w zakresie sportu elitarnego jest nader interesująca z powodu wyraźnie pozasportowych celów, które są za jej pośrednictwem implementowane. Jak zaznaczono wcześniej, jedną z cech polityki sportowej jest również wpływanie na pozasportowe aspekty rzeczywistości. Sukcesy sportowe na arenie międzynarodowej mogą wzmacniać dumę patriotyczną oraz poczucie tożsamości narodowej. Zwycięstwa nad przeciwnikami reprezentującymi państwa charakteryzujące się odmiennymi systemami społeczno-politycznymi, opartymi na innych ideologiach, może stymulować przekonanie co do większej skuteczności i wydolności kraju osiągnącego wielkie sukcesy. Świadczy to o jego potęgzie²². Podobne funkcje może pełnić organizowanie wielkich imprez sportowych, do których zaliczyć można w szczególności igrzyska olimpijskie oraz mistrzostwa świata w piłce nożnej. Może to świadczyć również o sile danego państwa, gdyż nie każdy kraj jest w stanie podjąć organizacji tak prestiżowego przedsięwzięcia sportowego rangi światowej.

Wymienione wyżej aspekty polityki sportowej dotyczą przede wszystkim sportu elitarnego, a więc sportu na najwyższym, międzynarodowym poziomie. A jak wiadomo, polityka sportowa nie odnosi się jednak wyłącznie do tego

²⁰ *Sprawozdanie z realizacji przedsięwzięć Euro 2012 oraz z wykonanych działań dotyczących realizacji przygotowań Polski do finałowego turnieju Mistrzostw Europy w piłce nożnej UEFA Euro 2012* (grudzień 2011 r. – lipiec 2012 r.), Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa 2012, s. 140–142.

²¹ B. Houlihan, M. Green, *Comparative elite sport development*, op.cit., s. 2.

²² Jest to jeden z głównych powodów, dla których sport stał się areną zimnowojennej rywalizacji bloków geopolitycznych – ponieważ zwycięstwa sportowe niosły ze sobą pozasportowe, polityczne znaczenie o wyższości jednego systemu nad drugim. Takie wykorzystywanie sportu określa się mianem nacjonalizmu sportowego. D.L. Koller, *From Medals to Morality: Sportive Nationalism and the Problem of Doping in Sports*, „Marquette Sports Law Review” 2008, vol. 19, nr 1, s. 97; T. Gąsowski, *Sport i polityka – wzajemne relacje. Wprowadzenie do problematyki badawczej*, [w:] *Sport i polityka w dwudziestowiecznych państwach totalitarnych i autorytarnych*, red. T. Gąsowski, S. Bielański, Kraków 2009, s. 17–18; L. Tyrmand, *Cywilizacja komunizmu*, Warszawa 2001, s. 167.

wymiaru rywalizacji sportowej. Drugim istotnym elementem polityki sportowej jest wspieranie sportu na niższym niż elitarny poziomie. Można to działanie określić mianem „polityki sportowej dotyczącej sportu powszechnego”. Ta uszczegółowiona polityka sportowa w języku angielskim określana jest jako *sport participation policy*²³. Warto nadmienić w tym miejscu, iż jest to poniekąd analogia do angielskiego terminu *sport for all*, który używany jest często także w odniesieniu do rekreacji, a więc formy aktywności fizycznej nie odnoszącej się do rywalizacji, a jedynie do uprawiania ćwiczeń o charakterze fizycznym nastawionych na cele inne niż branie udziału w zawodach. Należy pamiętać, iż istnieje rozróżnienie pomiędzy sportem na poziomie nieelitarnym²⁴ a rekreacją. Zostanie to rozwinęte w dalszej części artykułu.

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat wydatki publiczne przeznaczone na powszechne uczestnictwo w sporcie rosły w znaczący sposób. Wskazuje się bowiem, iż rządy państw stają się coraz bardziej zainteresowane korzyściami, jakie niesie ze sobą uczestnictwo w sporcie w związku z budowaniem tożsamości narodowej oraz celami społecznymi i zdrowotnymi. Pierwszy z tych elementów wiąże się dość bezpośrednio ze sportem elitarnym. Inwestując w powszechność sportu zapewnia się stały dopływ utalentowanej młodzieży, która w przyszłości będzie zasilać grono sportowców elitarnych. Dotyczy to w szczególności państw o małej populacji. Wspieranie uczestnictwa w sporcie na poziomie nie-elitarnym ma jednak także cele społeczne i zdrowotne. Uważa się, że powszechne uczestnictwo w sporcie pomaga w tworzeniu kapitału społecznego oraz sprzyja w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, umożliwia tworzenie powiązań społecznych, wzmacnianie wspólnot, a także przyczynia się do zwiększenia uczestnictwa obywatelskiego. Niemalą rolę odgrywa wolontaryzm w tej sferze aktywności ludzkiej. Okazuje się, iż osoby należące do jednego klubu sportowego integrują się ze sobą, niezależnie z jakiego środowiska pochodzą. Uprawianie sportu stymuluje kształtowanie się więzi społecznej oraz powstawanie grup

²³ Zob. M. Nicholson, R. Hoyer, B. Houlihan, *Conclusion*, [w:] *Participation in Sport. International Policy Perspectives*, op.cit., s. 302.

²⁴ Termin „sport elitarny” także jest dyskusyjny. Przyjmijmy w tym miejscu, że poprzez sport elitarny rozumiemy sport na poziomie międzynarodowym. Zob.: M.M. Kobierecki, *Czym jest sport? Analiza wybranych definicji pojęcia „sport” oraz pojęć zbliżonych*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej polski oraz wybranych regionów i mniejszości narodowych. księga jubileuszowa poświęcona prof. zw. dr hab. Mirosławowi Ponczkowi z okazji zbliżającego się jubileuszu 40-lecia pracy zawodowej*, red. J. Dżereń, Płock 2011, s. 217–240.

odniesienia (o charakterze sportowym)²⁵. Richard Cashman, analizując rozwój sportu w Australii, doszedł do wniosku, iż jednym z powodów, dla których sport stał się tak ważny dla Australijczyków, jest fakt, iż sport w porównaniu z innymi formami kultury, jak religia, etniczność czy tradycja dostarczał nieskomplikowanych środków prowadzenia stosunków społecznych w relatywnie nowych, zróżnicowanych społecznościach²⁶. Ta cecha sportu dotyczy także imigrantów, którzy nie zawsze w pełni integrują się z państwem przyjmującym, a także nie zawsze są akceptowani przez społeczeństwo²⁷. Pamiętać przy tym należy o aspekcie zdrowotnym sportu, z którym wiąże się chociażby przeciwdziałanie takim problemom trapiącym społeczeństwa wysoce rozwinięte jak np. nadwaga i otyłość. Oczywiście jest teza, iż im więcej będzie osób aktywnie uprawiających sport, tym mniejsza będzie zbiorowość potencjalnie zagrożonych otyłością.

W związku z powyższymi rozważaniami nasunąć może się pytanie: czy polityka sportowa dotyczy wyłącznie sportu na różnych jego poziomach, czy także innych elementów kultury fizycznej, jak rehabilitacja, turystyka czy rekreacja? Turystyka i rehabilitacja należą do sfer aktywności ludzi, którym poświęcone są inne rodzaje polityki państwa, takie jak polityka turystyczna czy też polityka zdrowotna. Rekreacja natomiast stanowi specyficzną możliwość aktywności ruchowej, trudną do jednoznacznego zaklasyfikowania. Twierdzi się, że rekreacja fizyczna to aktywność fizyczna uprawiana dla przyjemności bądź w ramach dbania o zdrowie, w przeciwieństwie do sportu, którego istotą jest rywalizacja. Rekreacja ma charakter dobrowolny oraz jest wykonywana „dla samego wykonywania”²⁸. Charakteryzuje się zatem np. znacznie „luźniejszym” podejściem do reguł typowych dla poszczególnych dyscyplin sportu a także niewielką instytucjonalizacją bądź jej brakiem. Rekreacja jednak, podobnie jak sport, pełni ważne funkcje społeczne. Chodzi tu zwłaszcza o kwestię zdrowotności, w tym wspomnianą wyżej walkę z otyłością, ale także o możliwość zapewniania społeczeństwu rozrywki. Rekreacja ma duże znaczenie utylitarne, prowadzi bowiem do zwiększenia produktywności społeczeństw. Rekreacja

²⁵ M. Nicholson, R. Hoyer, B. Houlihan, *Introduction*, [w:] *Participation in Sport. International Policy Perspectives*, op.cit., s. 2; *Sport and Social Capital*, red. M. Nicholson, R. Hoyer, Oxford-Burlington 2008.

²⁶ R.I. Cashman, *Paradise of Sport. The Rise of Organised Sport in Australia*, Oxford 1995, s. 53.

²⁷ Wspólne uprawianie sportu przez rodowitych mieszkańców danego państwa oraz imigrantów sprzyja wzajemnej akceptacji.

²⁸ L. Haywood, F. Kew, P. Bramham, J. Spink, J. Capenerhurst, I. Henry, *Understanding Leisure*, Cheltenham 2002, s. 3–4.

fizyczna prowadzi bowiem do zapewnienia większego zdrowia jednostki. Zdrowy człowiek rzadziej zmuszony jest chociażby do brania zwolnienia chorobowego²⁹. Chodzi zatem o funkcje kompensacyjną, estetyczną i ludyczną.

Wiele państw aktywnie wspiera rekreację, na przykład poprzez budowę obiektów rekreacyjnych, takich jak ścieżki biegowe czy ogólnodostępne boiska. Można w związku z tym sformułować następujące pytanie: czy wspieranie rekreacji zawiera się w polityce sportowej państwa, czy też bardziej należałoby to zaliczyć do szeroko pojętych działań prozdrowotnych? Bardzo trudno w sposób jednoznaczny odpowiedzieć na to pytanie, chociażby ze względu na względne podobieństwo określeń: „sport powszechny” i „rekreacja”. Rzeczą oczywistą jest to, iż niektóre z obiektów sportowych mogą być przeznaczone dla sportowców emanujących swoją aktywność ruchową na „różnych poziomach”, chodzi tu także o uczestników rekreacyjnych. Nawiązując do powyższego pytania, należy stwierdzić, iż działalność państwa w zakresie rekreacji jest integralnym elementem jego polityki sportowej. Należy jednak zwrócić uwagę, iż kwestią wspierania rekreacji w kontekście dbania o zdrowie obywateli leży także w gestii instytucji odpowiedzialnych za politykę zdrowotną. I tak też np. w Wielkiej Brytanii Departament Zdrowia (Department of Health, w skrócie DH) promuje aktywność fizyczną dla zdrowia, np. w szkołach³⁰. Amerykański Departament Zdrowia³¹ propaguje aktywność fizyczną na poziomie rekreacyjnym, na przykład poprzez publikowanie wskazówek aktywności fizycznej dla Amerykanów³². Rekreację fizyczną można zatem uznać za sferę aktywności z pogranicza polityki sportowej i polityki zdrowotnej, a także za jeden z przedmiotów polityki sportowej.

Drugim terminem, odnoszącym się do interakcji polityki i sportu, który stosowany jest w literaturze anglosaskiej, jest *politics of sport*³³. W niniejszym artykule będzie on określany jako polityka sportu, chociaż autor zdaje sobie sprawę z pewnej niedoskonałości tego sformułowania. Należy wskazać w tym miejscu na rozróżnienie pomiędzy angielskimi terminami *politics* i *policy*, które nie występuje w języku polskim. *Politics* ma wymiar bardziej ogólny i jest

²⁹ Przykładowo szacuje się, że w Kanadzie aktywność fizyczna zwiększa produktywność o około 513 dolarów kanadyjskich na pracownika rocznie. B. Houlihan, *Sport and Society*, London 2008, s. 159.

³⁰ N. King, *Sport Policy and Governance. Local Perspectives*, Oxford 2009.

³¹ Oryginalnie: U.S. Department of Health and Human Services.

³² *Physical Activity Guidelines for Americans*, <http://www.health.gov/paguidelines>, odczyt z dn. 08.02.2013.

³³ Używa się także określeń *sport politics*, *sport in politics*. Zob. *Sport politics*, <http://www.guardian.co.uk/sport/sport-politics>, odczyt z dn. 28.12.2012; B. Houlihan, *Politics and Sport*, [w:] *Handbook of Sports Studies*, red. J. Coakley, E. Dunning, London–Thousand Oaks–New Delhi 2002, s. 213–227.

rozumiany jako szeroko pojęta walka o władzę, tymczasem *policy* lub też *policy making* to konkretne działania prowadzone przez rządy, ale nie tylko, w celu realizacji określonych założeń³⁴. W języku polskim obydwie terminy określane są jako polityka. Stąd i w odniesieniu do terminu *policy on sport*, jak również *politics of sport* w języku polskim należy użyć określenia *polityka*. Jego znaczenie w obydwu przypadkach jest jednak nieco inne.

Czym jest zatem rzeczona polityka sportu? Jest to sformułowanie nieco trudniejsze do wytłumaczenia od polityki sportowej. Jest to termin o bardziej ogólnym znaczeniu. Dotyczy on relacji zachodzących pomiędzy polityką (w znaczeniu *politics*) i sportem. W relacjach tych sport funkcjonuje najczęściej jako przedmiot konfliktu politycznego lub innymi słowy jako arena osiągania celów politycznych³⁵. Stwierdzenie to sugeruje wykorzystywanie sportu przez świat polityki dla prowadzenia walki. Można przytoczyć bardzo wiele przykładów na takie wykorzystanie sportu. Jednym z nich jest sytuacja sprzed igrzysk olimpijskich w Montrealu w 1976 r. Premier goszczącej igrzyska Kanady Pierre Trudeau oznajmił, iż sportowcy reprezentujący Tajwan nie otrzymają wiz, jeśli nie zrezygnują z używania podczas igrzysk nazwy Republika Chińska, co miało związek ze zbliżeniem gospodarczym Kanady z Chińską Republiką Ludową³⁶. Wykorzystując sport rząd Kanady uosobił niejako wymuszony przez ChRL konflikt z Tajwanem. Z kolei państwa afrykańskie w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych wykorzystywały groźbę bojkotu igrzysk olimpijskich mając na celu izolację kontestowanych przez siebie Rodezji i Republiki Południowej Afryki. Pamiętać jednak należy, iż niejednokrotnie sport wykorzystywany był także dla budowania konsensusu, zgody i współpracy. Niemniej jednak kluczowe jest tutaj sformułowanie o zachodzeniu relacji pomiędzy sportem a polityką. Polityka sportu to zbiór sytuacji, w których występują wzajemne relacje pomiędzy sportem i polityką.

Anglojęzyczna literatura tematu udziela dość dokładniej odpowiedzi na pytanie: dlaczego zachodzą interakcje pomiędzy polityką a sportem i czym się charakteryzują? Victor Cha stwierdza, iż sport ma znaczenie w światowej polityce, ponieważ może wywoływać dyplomatyczne przełomy bądź załamania w sposób, którego nie można by oczekiwać od tradycyjnej dyplomacji. Za

³⁴ T.A. Birkland, *An Introduction to the Policy Process. Theories, Concepts, and Models of Public Policy Making*, New York 2011, s. 4.

³⁵ B. Houlihan, *The Government and Politics of Sport*, s. 10.

³⁶ D. Macintosh, M. Hawes, *Sport and Canadian Diplomacy*, Montreal–Buffalo–London 1994, s. 37–38.

przykład może tu posłużyć amerykańsko-chińska tzw. dyplomacja pingpongowa. Ponadto sport jest niejako pryzmatem, poprzez który państwa narodowe mogą ukazywać światu i własnym obywatelom swój wizerunek. Dzieje się to za sprawą wielkich emocji, jakie są pobudzane wskutek rywalizacji sportowej. W tym kontekście dobre wyniki w sporcie mogą być uznawane za jeden z czynników narodotwórczych. Sport może być także czynnikiem sprzyjającym zmianom wewnątrz państw. Za znamienity przykład można uznać proces demokratyzacji w Korei Południowej w związku z organizowanymi w Seulu letnimi igrzyskami olimpijskimi w 1988 r.³⁷

Z kolei Lincoln Allison zwraca uwagę na fakt, iż sport tworzy użyteczne politycznie zasoby. Widać to chociażby, gdy politycy pokazują się ze zwycięskimi sportowcami, chcąc skorzystać z ich popularności i pozytywnych emocji, jakie wzbudzają. L. Allison zwraca także uwagę na to, iż sport stwarza podziały, a także może w pewnych sytuacjach wywoływać konflikt³⁸. O sporcie jako istotnym narzędziu polityki pisze także Barrie Houlihan, według którego egzemplifikuje to praktyka wykorzystywania sportu przez Niemcy Wschodnie w celu budowania odmiennej tożsamości narodowej oraz jako argument w staraniach o międzynarodowe uznanie dla tego niesuwerennego tworu państwowego. Innym przykładem, o którym wspomina B. Houlihan jest rozwinięcie się międzynarodowej kampanii przeciwko apartheidowi w sporcie³⁹. Powyższe stanowiska stoją niejako w sprzeczności z tradycyjnym sformułowaniem, iż sport i polityka są dziedzinami zgoła rozbieżnymi i nie powinny być łączone. Jednym z najbardziej zagorzałych propagatorów takiego podejścia był przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego w latach 1952–1972 Avery Brundage. Wydarzenia z zakresu sportu i polityki z ostatnich kilkudziesięciu lat świadczą jednak niezbi- cie o zachodzeniu silnych relacji pomiędzy tymi dwoma kategoriami.

PODMIOTY POLITYKI SPORTOWEJ I POLITYKI SPORTU

Warto zwrócić uwagę na podmioty polityki sportowej. Najbardziej oczywistym z nich jest oczywiście państwo, przez co należy rozumieć przede wszystkim rząd państwa. Jednak nie tylko rządy prowadzą politykę sportową. W literaturze bardzo

³⁷ V.D. Cha, *Beyond the Final Score. The Politics of Sport in Asia*, New York 2009, s. 1–2.

³⁸ L. Allison, *Sport and Politics*, [w:] *The Politics of Sport*, red. L. Allison, Manchester 1986, s. 12–17.

³⁹ B. Houlihan, *Politics and Sport*, op.cit., s. 214.

często zwraca się uwagę na władze lokalne jako podmioty polityki sportowej⁴⁰. Ponadto w niektórych krajach na politykę sportową w znaczny sposób wpływają też inne podmioty, które można określić jako „dobrowolne organizacje sportowe” (*voluntary sport organizations*), do których należą organizacje semirządowe oraz częściowo także prywatne⁴¹. Okazuje się, że w wymiarze wewnątrzpaństwowym polityka sportowa jest prowadzona i kształtowana nie tylko przez rząd oraz władze lokalne i samorządowe, ale także przez związki sportowe, takie jak np. Polski Związek Piłki Siatkowej, które także w dużym stopniu wpływają na rozwój sportu na terytorium danego kraju⁴².

Polityka sportowa prowadzona jest jednak nie tylko w wymiarze krajowym, ale także międzynarodowym. Rzeczą znaną jest to, iż polityka sportowa została uznana jako jeden z wymiarów implementacyjnych działalności Unii Europejskiej. Politykę sportową prowadzi także wiele innych podmiotów ponadnarodowych. Można stwierdzić, iż podmiotami polityki sportowej są także międzynarodowe organizacje sportowe z Międzynarodowym Komitetem Olimpijskim na czele, który wspiera rozwój sportu i możliwości uczestnictwa w igrzyskach olimpijskich sportowców z krajów słabo rozwiniętych, czy też tych, które względnie niedawno uzyskały suwerenność⁴³. Celem MKOl jest ponadto promocja pokoju dzięki sportowi⁴⁴. Podobne działania prowadzone są również przez międzynarodowe federacje w poszczególnych dyscyplinach sportowych.

⁴⁰ B. Houlihan, *The Government and Politics of Sport*, London 1991, s. 21.

⁴¹ M. van Bottenburg, *The Netherlands*, [w:] *Participation in Sport. International Policy Perspectives*, op.cit., s. 25.

⁴² Przykładowo wspomniany Polski Związek Piłki Siatkowej prowadzi szereg działań, zgodnie z przyjętym wyżej rozumieniem tego terminu można uznać za politykę sportową. Jednym z takich działań jest program Młodzieżowa Akademia Siatkówki, którego celem jest „popularyzacja postaw prosportowych wśród dzieci i młodzieży za pośrednictwem siatkówki, a tym samym stworzenie w przyszłości zaplecza dla sportu wyczynowego i narodowych zespołów olimpijskich”. W ramach programu prowadzone są szkolenia nauczycieli wychowania fizycznego, instruktorów i trenerów siatkówki. Powoływane są Siatkarskie Ośrodki Szkolne (we współpracy z samorządami terytorialnymi) oraz udostępniane materiały szkoleniowe i edukacyjne. *Siatkówka młodzieżowa*, www.mlodzielowasiatkowka.pl, odczyt z dn. 09.02.2013.

⁴³ Departamentem MKOl zajmującym się wspieraniem najbardziej potrzebujących Narodowych Komitetów Olimpijskich jest Solidarność Olimpijska. W. Lipoński, *Olimpizm dla każdego*, Poznań 2000, s. 39; *Olympic Solidarity. Creation and Development*, http://www.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/creation_development_en.pdf, odczyt z dn. 09.02.2013.

⁴⁴ W celu promocji pokoju poprzez sport i ideały olimpijskie w 2000 r. MKOl stworzył Międzynarodową Fundację Pokoju Olimpijskiego (ang. *International Olympic Truce Foundation*). *Olympic Truce*, <http://www.olympic.org/content/the-ioc/commissions/international-relations-/olympic-truce/?tab=2>, odczyt z dn. 09.02.2013.

Międzynarodowa Federacja Siatkówki na przykład stworzyła Fundusz Rozwoju, którego jednym z celów jest pomoc rozwijającym się federacjom narodowym rozwijać siatkówkę i siatkówkę plażową w swoich krajach⁴⁵. Warto wspomnieć także o Organizacji Narodów Zjednoczonych. Otóż Zgromadzenie Ogólne ONZ w listopadzie 2012 r., w jednej z rezolucji uznało sport za środek promocji edukacji, zdrowia, rozwoju i pokoju. W ramach ONZ funkcjonuje także Biuro ds. Sportu dla Rozwoju i Pokoju (*United Nations Office on Sport for Development and Peace*)⁴⁶. Widać zatem, iż polityka sportowa nie jest domeną wyłącznie państw. Istnieje wiele aktorów, którzy prowadzą politykę sportową, zarówno wewnątrzpaństwowych, jak i międzynarodowych, publicznych i prywatnych. Niekiedy cele jej prowadzenia są skierowane tylko na rozwój sportu, w innych sytuacjach widoczne są także cele pozasportowe, takie jak promocja pokoju.

Trudna do określenia jest cezura czasowa, od której można mówić o prowadzeniu przez państwa lub inne podmioty społeczne i międzynarodowe świadomej i funkcjonalnej polityki sportowej. Nie sposób zaprzeczyć, że sport był narzędziem demonstrowania „wyższości ideologicznej” przez Związek Sowiecki i komunistyczne państwa europejskie oraz – co jest oczywiste – Stany Zjednoczone⁴⁷. Aby osiągnąć swoje cele globalne, musiały one prowadzić w sposób wyraźny politykę sportową. Okazało się, że zacięta rywalizacja Wschodu z Zachodem na sportowych arenach rozpoczęła się na dobre w 1952 r. Niedługo wcześniej ZSRR, który zadebiutował wówczas na igrzyskach olimpijskich, zaczął prowadzić politykę mającą na celu osiągnięcie przez sowieckich sportowców jak najwyższego poziomu. Pamiętać należy, iż ZSRR już wcześniej, mianowicie już od początku lat czterdziestych, nakreślał kulturze fizycznej funkcje polityczne. Wychowanie fizyczne i sport postrzegano jako ważny element kształtowania nowego, komunistycznego społeczeństwa. Dążono do powiązania działalności sportowej z całokształtem budowy socjalizmu. Słuszność takiego podejścia potwierdzała dodatkowo waleczna postawa sportowców podczas wojny⁴⁸. Z czasem sowieccy decydenci zainteresowali się również sportem elitarnym, widząc w nim szansę na podkreślenie swojej wyższości nad zimnowojennymi rywalami. Jak okazuje się, polityka sportowa prowadzona była w ZSRR od lat trzydziestych XX w., co objawiało się w umasowieniu sportu i kultury fizycznej ze

⁴⁵ *Development Fund*, http://www.fivb.org/EN/Development/Development_Fund.asp, odczyt z dn. 09.02.2013.

⁴⁶ *United Nations General Assembly, Sport for Peace and Development*, 12.11.2012, A/67/L. 26.

⁴⁷ M. Green, B. Houlihan, *Elite Sport Development*, op.cit., s. 1.

⁴⁸ P. Godlewski, *Sport w Polsce na tle politycznej rzeczywistości lat 1944–1956*, Poznań 2006, s. 20.

względem na konieczność implementacji celów obronnych. Przyjęte rozwiązania radzieckie były kopiowane przez kraje, które znalazły się w sowieckiej strefie wpływów. Typową rzeczą było wprowadzanie swego rodzaju odznak, jakie obywatele zdobywali dzięki uczestniczeniu w zajęciach sportowych. Należały do nich m.in. radziecka „Gotowy do pracy i obrony ZSRR”⁴⁹, polska „Sprawny do Pracy i Obrony” czy „Bułgarska Odznaka Sportowa” w Bułgarii⁵⁰.

Rzeczą oczywistą jest to, iż znamiona polityki sportowej były typowe dla międzywojennych państw niedemokratycznych, w szczególności III Rzeszy. Państwo to zaangażowało się nader mocno w organizację zimowych i letnich igrzysk olimpijskich w 1936 r. Były one okazją dla władz do pokazania światu do czego zdolne są nowe Niemcy⁵¹. Właśnie to państwo nazistowskie usilnie stymulowało sportowców w przygotowaniu się do startu, zwłaszcza wskutek swoistego „omijania” dominującej wówczas w sporcie olimpijskim zasady amatorstwa. Znamienne było to, że były udzielane zawodnikom specjalne urlopy w celu lepszego przygotowania się do startu⁵². Zarówno w III Rzeszy Hitlera, jaki i w faszystowskich Włoszech Mussoliniego, aktywność fizyczna była także bardzo istotnym elementem ideologicznym, w ramach którego kształtowana swoistego „super człowieka”. W obu krajach prowadzono kolektywne ćwiczenia fizyczne o militarnym charakterze. We Włoszech organizowano zgromadzenia, podczas których prezentowano ćwiczenia sportowe. Miały one ukazywać potęgę

⁴⁹ Była to państwowa odznaka, w skrócie GTO. I. Brażnin, *W barwach czerwieni*, Warszawa 1950, s. 6.

⁵⁰ P. Godlewski, op.cit., s. 242; *Fascist Body as Political Icon – Global Fascism*, red. J.A. Mangan, London 2000, s. 91. Odznakę Sprawny do Pracy i Obrony określano w PRL jako „podstawa systemu wychowania fizycznego” oraz „podstawa masowej kultury fizycznej”. Odznaka ta składała się z szeregu stopni. Należały do niego: Bądź Sprawny do Pracy i Obrony (BSPO) w stopniach dziecięcych i dla młodocianych, Sprawny do Pracy i Obrony w stopniach pierwszym i drugim. We wszystkich stopniach wprowadzony był ponadto podział wg wieku. Odznakę Sprawny do Pracy i Obrony określano niekiedy również jako „treść ideowa naszej kultury fizycznej”. W książce Romana Sienickiego *Zdobywamy SPO* cel tej odznaki nakreślono jako przygotowywanie mas pracujących Polski do pracy i obrony, przyczynianie się do wychowania ludzi zdrowych i rozwiniętych fizycznie, ale stwierdzono ponadto, iż „jest ona abecadłem sportu, jest pierwszym krokiem na drodze ku wysokim osiągnięciom w sporcie”. A zatem nie ukrywano, iż celem całego systemu, który opierać się miał o odznaki, było także osiąganie sukcesów w sporcie wyczynowym. Z. Dall, *Kultura fizyczna i sport w Polsce Ludowej*, Warszawa 1952, s. 25; Z. Nawrocki, A.T. Miller, *Sport i zdrowie. Wskazówki dla aktywistów sportowych na wsi*, Warszawa 1954, s. 7–8; *Sprawny do Pracy i Obrony. Regulamin*, Warszawa 1952, s. 5; *Odznaka „Sprawny do Pracy i Obrony”. Cele, zadania i organizacja*, Warszawa 1951, s. 7; R. Sienicki, *Zdobywamy SPO*, Warszawa 1951, s. 15.

⁵¹ R.D. Mandell, *The Nazi Olympics*, New York 1987, s. 62.

⁵² G. Walters, *Igrzyska w Berlinie. Jak Hitler ukradł olimpijski sen*, Poznań 2008, s. 336.

fizyczną Włochów⁵³. W Niemczech Hitlera także łączono sport z militarystką. Propagowano tężyznę fizyczną w społeczeństwie, a ogólnopaństwowy ruch Siła przez Radość (niem. *Kraft Durch Freude*) każdego roku organizował setki tysięcy Niemców „sportową indoktrynację”⁵⁴. Ważę sportu doceniali także inni niedemokratyczni przywódcy. W Hiszpanii generała Franco na przykład do sportu wprowadzano swoje symbole i rytuały, takie jak faszystowski salut sportowców przed zawodami⁵⁵. Przyjąć można zatem, iż politykę sportową jako pierwsze zaczęły prowadzić państwa niedemokratyczne i miało to miejsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego.

Jednakże w wielu innych państwach wyglądało to odmiennie. Wielka Brytania zaczęła w sposób poważny traktować sport jako ważną sferę polityki publicznej w latach sześćdziesiątych XX w.⁵⁶ W Kanadzie początek zaangażowania rządowego w dziedzinie sportowej datowany jest poprzez wskazywanie roku 1961, kiedy to uchwalono *Fitness and Amateur Sport Act*, zgodnie z którym rząd federalny kieruje i finansuje kanadyjskie przygotowania i uczestnictwo w międzynarodowych zawodach, mając na celu wzmacnianie i upublicznianie tożsamości kanadyjskiej oraz „ideologii doskonałości”⁵⁷. Nasuwa się zatem konstatacja, iż mimo że o polityce sportowej można mówić od okresu międzywojennego, to jednak w różnych krajach pojawiała się ona w różnym czasie. Obecnie zdecydowana większość państw świata prowadzi politykę sportową, jednak wcześniej nie wszędzie dostrzegano taką potrzebę. Pierwsze korzyści z prowadzenia polityki sportowej dostrzegły państwa niedemokratyczne, widzące w sporcie dogodne narzędzie propagandowe a także doceniając korzyści związane z większą sprawnością obywateli. Z czasem jednak również w państwach demokratycznych uznano za słuszne prowadzenie polityki sportowej.

Podobnie jak przytoczona we wcześniejszej części artykułu polityka sportowa, również polityka sportu może mieć wymiar wewnętrzny i międzynarodowy. Pojawić się może jednak wątpliwość dotycząca aktorów polityki sportu. Pierwszym i najważniejszym z nich są oczywiście państwa. Wykorzystując sport

⁵³ G. Gori, *Model of Masculinity: Mussolini, the 'New Italian' of the Fascist Era*, [w:] *Superman Supreme. Fascist Body as Political Icon – Global Fascism*, red. J.A. Mangan, London 2000, s. 40–41.

⁵⁴ G. Walters, op.cit., s. 139.

⁵⁵ T. Gonzalez Aja, P. Stumm, *Spain*, [w:] *European Cultures in Sport. Examining the nations and religions*, red. J. Riordan, A. Krüger, Bristol 2003, s. 128.

⁵⁶ D. Bloyce, A. Smith, op.cit., s. 29–30.

⁵⁷ D. Macintosh, T. Bedecki, C.E.S. Franks, *Sport and Politics in Canada. Federal Government Involvement since 1961*, [b.m.w.] 1988, s. 4; B. Kidd, *The Struggle for Canadian Sport*, Toronto 1999, s. 4.

mogą one dążyć do realizacji swoich partykularnych interesów. W wymiarze międzynarodowym zmiennym przykładem może być groźba bojkotu igrzysk olimpijskich, jaką państwa afrykańskie stosowały mając na celu sportową izolację Republiki Południowej Afryki i Rodezji⁵⁸.

W ujęciu wewnętrznym rządy państw mogą w mniejszym lub większym stopniu wykorzystywać sportowe sukcesy reprezentacji narodowych lub organizację imprez sportowych w walce o poparcie społeczne. Znaczącymi aktorami polityki sportu są również organizacje sportowe, takie jak krajowe i międzynarodowe federacje sportowe czy Międzynarodowy Komitet Olimpijski. Kreowanie przez MKOl polityki sportu widoczne było nad wyraz wyraźnie, gdy doprowadził on do występów na igrzyskach olimpijskich wspólnej ogólnoniemieckiej reprezentacji złożonej ze sportowców z nieuznających się politycznie Niemiec Wschodnich i Zachodnich. Kierownictwo MKOl uznało to za wielki sukces. Przewodniczący Komitetu A. Brundage stwierdzić miał, iż „osiągnięto na arenie sportowej coś, czego nie udało się jak dotąd osiągnąć politykom”⁵⁹. Sytuacja taka była jednak jednocześnie pewnym podważeniem politycznego *status quo*, a także opowiedzeniem się przez organizację sportową po jednej ze stron zimnowojennego konfliktu, szczególnie biorąc pod uwagę, iż początkowo dwa państwa niemieckie startowały wspólnie, jednak pod flagą Niemiec Zachodnich.

Wskazani wyżej aktorzy polityki sportu pokrywają się – co nietrudno zauważyć – z podmiotami polityki sportowej. Polityka sportu wydaje się jednak być terminem o znacznie szerszym zakresie. Relacje pomiędzy sportem a polityką nie muszą przecież być zamierzone. Mogą bowiem pojawiać się w sposób spontaniczny, a ich głównymi aktorami mogą być sami sportowcy bądź też zbiorowości kibiców. Świetnym przykładem to potwierdzającym jest mecz półfinałowy w piłkę wodną z igrzysk olimpijskich w Melbourne pomiędzy Związkiem Radzieckim a Węgrami. Jest to jeden z najsłynniejszych przejawów przenikania się sportu i polityki. Pojedynek ten był mocno osadzony w napiętych realiach politycznych związanych z sowiecką interwencją na Węgrzech, która miała miejsce niedługo

⁵⁸ Przed igrzyskami olimpijskimi w Rzymie w 1968 r. wiele państw afrykańskich zagroziło bojkotem jeśli reprezentacja Republiki Południowej Afryki nie zostałaby z nich wykluczona. Powodem była dyskryminacja czarnoskórych sportowców w tym kraju. Analogiczna sytuacja nastąpiła cztery lata później. Państwa afrykańskie zagroziły bojkotem igrzysk w Monachium żądając wykluczenia z nich Rodezji, innego rządzonego przez białą mniejszość państwa afrykańskiego. Oficjalnym powodem bojkotu było niedostosowanie się Rodezyjczyków do wcześniej przyjętego porozumienia i przyjazd ich sportowców do Niemiec na podstawie olimpijskich kart identyfikacyjnych, a nie jak ustalono paszportów brytyjskich. Realnym powodem było jednak funkcjonowanie rządu mniejszości etnicznej.

⁵⁹ R. Espy, *The Politics of the Olympic Games*, Berkeley–Los Angeles–London 1979, s. 43.

przed tym meczem. Wzajemna wrogość drużyn doprowadziła do wywiązania się bójki, w którą o mało nie włączyli się sympatyzujący z Węgrami australijscy kibice⁶⁰. Wydarzenie to nie było przez nikogo zaplanowane i nie było elementem żadnej polityki sportowej, niemniej z całą pewnością można je zaliczyć do polityki sportu.

O polityce sportu możemy mówić od momentu, kiedy sport stał się na tyle popularny, iż zaczął być obiektem zainteresowania polityków chcących wykorzystać go do realizacji celów zgodnych z ich interesami. Mimo że już sport starożytny miał swoje polityczne konotacje, wydaje się jednak, że polityka sportu jest zjawiskiem bardziej współczesnym, podobnie zresztą jak nowoczesny sport, o którym mówi się, iż powstał w połowie XIX w. Początkowo jednak miał on znaczenie raczej marginalne i z całą pewnością nie mógł być traktowany mniej lub bardziej poważnie, przy tym w sposób instrumentalny, przez przedstawicieli „świata polityki”. Sytuacja ta zaczęła się zmieniać w okresie dwudziestolecia międzywojennego, kiedy to sport zaczął już zyskiwać sporą popularność, głównie za sprawą dynamicznie rozwijającego się ruchu olimpijskiego. Stąd też wybór Antwerpii na gospodarza pierwszych po II wojnie światowej gospodarza igrzysk olimpijskich miał niewątpliwie konotacje polityczne⁶¹. Wkrótce nastąpiło dalsze upolitycznienie sportu, czego zwieńczeniem były, do dziś określane jako jedno z najbardziej upolitycznionych zawodów sportowych, igrzyska olimpijskie w Berlinie w 1936 r., zorganizowane przez nazistowskie Niemcy. Upadek reżimu nazistowskiego w Niemczech w końcu II wojny światowej nie zahamował dążeń na rzecz upolitycznienia sportu. Wręcz przeciwnie, zimna wojna w sposób daleko idący zwiększyła wzajemne powiązanie sportu i polityki. Koniec zimnej wojny zmniejszył nieco zasięg politycznych „uwikłań” sportu. Jednak nadal wielorakie podmioty polityczne zainteresowane są możliwością wykorzystania sportu zgodnie z założonymi celami, czego niejako klasycznym przykładem były igrzyska olimpijskie w Pekinie w 2008 r., których organizatorzy nie usiłowali ukrywać politycznych celów tej wielkiej imprezy sportowej mającej wymiar międzynarodowy. Celem było pokazanie światu potęgi Chińskiej Republiki Ludowej, zarówno poprzez wyjątkowość samej imprezy, jak również wynik spor-

⁶⁰ Ibidem, s. 55; J. Stradling, *More than a Game. When history and sport collide*, Sydney 2009, s. 101; D. Miller, *Historia igrzysk olimpijskich i MKOl. Od Aten do Pekinu 1894–2008*, Poznań 2008, s. 175; R.E. Rinehart, *Fists flew and blood flowed: Symbolic Resistance and International Response in Hungarian Water Polo at Melbourne Olympics, 1956*, „Journal of Sport History” 1996, vol. 23, nr 2, s. 131.

⁶¹ Zob. *Antwerp 1920*, http://www.olympic.org/uk/games/past/index_uk.asp?OLGT=1&OLGY=1920, odczyt z dn. 21.11.2008.

towy. W dużej mierze Chińczykom się to udało – obiekty i ceremonia otwarcia igrzysk wzbudzały podziw, natomiast chińscy sportowcy wygrali klasyfikację medalową zdobywając najwięcej złotych medali. Sport zatem w dalszym ciągu bywa wykorzystywany przez świat polityki, a więc nie można mówić o polityce sport jako o zagadnieniu nieaktualnym.

KONKLUZJE

Uwzględnione w niniejszej wypowiedzi dwa pojęcia, mianowicie *polityka sportowa* oraz *polityka sportu* przedstawione zostały przede wszystkim w świetle anglosaskiego piśmiennictwa naukowego. W wielu cytowanych wyżej publikacjach od pewnego już czasu terminy te są wyraźnie uobecnianie. Podjęta została także próba komparatywnego wyjaśnienia ich konotacji z uwzględnieniem osobliwości semantycznej polskiej terminologii. Politykę sportową można zatem rozpatrywać jako politykę danego podmiotu, najczęściej państwa, w odniesieniu do sportu. Jest to niewątpliwie jedna z polityk szczegółowych (czy też resortowych), która charakteryzuje się systematycznym, a nie doraźnym, działaniem danego podmiotu w sferze sportu.

Celem polityki sportowej jest szeroko pojęty rozwój sportu oraz osiąganie powiązanych ze sportem celów. Niekiedy wyróżnia się politykę sportową w odniesieniu do sportu elitarnego lub powszechnego. Jako przykłady polityki sportowej można wskazać stosowne działania państwa na rzecz rozwoju sportowego młodzieży, których celem jest odpowiednia selekcja sportowców umożliwiająca wykreowanie przyszłych reprezentantów danego kraju w dziedzinie sportu elitarnego. Chodzi ponadto o krzewienie zdrowego stylu życia opartego na aktywności fizycznej. *Polityką sportową* jest zaangażowanie państwa w zorganizowanie ważnej imprezy sportowej, w tym budowa obiektów sportowych. *Polityką sportową* jest wreszcie bardziej bezpośrednie wykorzystanie sportu do politycznych celów, np. zbojkotowanie określonej imprezy sportowej przez dany kraj. Nadmienić przy tym należy, iż polityka sportowa nie jest domeną jedynie państw. Mogą ją prowadzić także organizacje międzynarodowe czy federacje sportowe, a także inne podmioty społeczne.

Z kolei polityka sportu może być określona jako pewnego rodzaju sytuacja, której cechą jest występowanie określonej relacji pomiędzy sportem a polityką. Jest to więc pojęcie znacznie szersze niż polityka sportowa. Relacje pomiędzy sportem a polityką mogą być, co jest oczywiste, efektem polityki sportowej, acz-

kolwiek nie muszą. Inni mogą być także aktorzy tego rodzaju polityki. Polityka sportu może uobecniać się w wyniku działalności pojedynczych osób, sportowców, trenerów czy kibiców, którzy swoim zachowaniem mogą doprowadzić do zajścia związku pomiędzy wydarzeniami sportowymi a politycznymi. Mimo iż na ogół osobliwe przenikanie się „światów sportu i polityki” związane jest z szeroko pojętym konfliktem i wykorzystywaniem sportu jako w pewnym sensie areny dla politycznych konfliktów, nie jest to jednak jedyny wymiar *polityki sportu*. Rzeczą wiadomą jest to, iż niejednokrotnie sport odgrywał w polityce rolę mniej lub bardziej konsensualną, np. umożliwiając nawiązanie stosunków dyplomatycznych między Stanami Zjednoczonymi a Chińską Republiką Ludową w latach siedemdziesiątych XX stulecia. Promowanie współpracy międzynarodowej i pokoju było zresztą jednym z głównych celów powstania nowożytnego ruchu olimpijskiego pod koniec XIX w. Kierujący ruchem olimpijskim oraz będący w pewnym sensie nadrzędnym ciałem światowego sportu w ogóle Międzynarodowy Komitet Olimpijski w dalszym ciągu stara się wykorzystywać sport w tych celach poprzez szereg programów pomocowych dla państw słabo rozwiniętych lub poprzez promującą pokój z wykorzystaniem sportu Międzynarodową Fundację Pokoju Olimpijskiego.

Dwa powyższe pojęcia, w szczególności polityka sportu, są w Polsce mało popularne. Częstokroć wywołują zadziwienie, a może nawet niechęć. Tymczasem aktualność tematyki oraz eskalujące badania nad relacjami pomiędzy sportem a polityką zdają się kreować potrzebę pewnego uściślenia terminologicznego tych dwóch pojęć oraz określenia stosownej problematyki badawczo-naukowej. Są to pojęcia zgoła odmienne, aczkolwiek w dużej mierze odnoszą się do tego samego fragmentu rzeczywistości politycznej, czy też szerzej – społecznej. Należy zatem uznać istnienie polityki sportowej, chociażby ze względu na podmioty ją implementujące, ale także w znacznej mierze ze względu na jej wymiar aksjologiczno-teleologiczny. Można by zatem uznać, iż *polityka sportowa*, częściowo przynajmniej, zawiera się w polityce sportu. Toteż polityka sportu obejmuje również szereg zdarzeń politycznych i faktów społecznych. Charakteryzują ją wieloaspektowe relacje pomiędzy sportem a polityką, aczkolwiek nie zawsze są one związane bezpośrednio z zaplanowaną i systematyczną polityką państwa. Co prawda zdarza się, iż cel polityki sportowej jest ściśle sportowy i wydaje się nie mieć politycznego znaczenia. Pamiętać jednak należy, iż podmioty prowadzące politykę sportową mają charakter polityczny. Dzięki temu prowadzona przez nich polityka sportowa także zyskuje polityczny wymiar.